

Krzysztof Graczyk

Procesowe zadania promotora sprawiedliwości na etapie zaskarżenia małżeństwa i zawiązania sporu

---

Studia Włocławskie 9, 258-269

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. KRZYSZTOF GRACZYK

**PROCESOWE ZADANIA PROMOTORA SPRAWIEDLIWOŚCI
NA ETAPIE
ZASKARŻENIA MAŁŻEŃSTWA I ZAWIĄZANIA SPORU**

Promotor sprawiedliwości jest urzędem publicznym, którego zadaniem jest obrona dobra wspólnego. Urząd ten zawsze był przedmiotem polemik i debat, począwszy od nazewnictwa, a skończywszy na kwestiach dotyczących jego struktury, konfiguracji i głównych funkcji¹. Zauważamy dużą zmienność w podejściu do tego urzędu, jaką prezentuje kodeks z 1917 r., instrukcja *Provida Mater Ecclesia* z 15 VIII 1936 r.² oraz kodeks z 1983 r. Prawo Kościoła dotyczące promotora sprawiedliwości doczekało się także wielu odpowiedzi Komisji Interpretacji tekstów prawnych.

Osoba, która podjęła funkcję promotora sprawiedliwości, napotykała wiele problemów; niektóre z nich wynikały z samego prawa – z racji zmienności oraz niejasności niektórych przepisów. Powodowało to z jednej strony niemałą trudność w odczytaniu woli prawodawcy, z drugiej jednak strony urząd ten dawał dużą możliwość własnej inwencji i inicjatywy w jego wypełnianiu³.

Niniejszy artykuł jest ukazaniem działalności sądowej promotora sprawiedliwości w początkowej fazie procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa. Jest to ważny etap dla prawidłowego przebiegu tego procesu. Promotor sprawiedliwości, realizując obowiązki i prawa wynikające z pełnionego urzędu, staje u początku procesu, aby czuwać nad obroną dobra wspólnego, które jest priorytetowym zadaniem. Swoją obecnością i działalnością procesową przyczynia się do uniknięcia nieprawidłowości, które mogłyby spowodować szkodę dobra wspólnego. W tekście odwołuję się nie tylko do obecnie obowiązujących przepisów prawnych, ale także do dawniejszych postanowień prawa kanonicznego, w których nie raz można wyszukać nadal przydatne wskazania w zakresie pełnienia funkcji promotora sprawiedliwości.

1. Działalność sądowa promotora sprawiedliwości na etapie zaskarżenia małżeństwa

Działalność sądowa promotora sprawiedliwości rozpoczyna się z chwilą złożenia skargi powodowej. Jest to pierwszy etap postępowania wobec sędziego w sprawach o nieważność małżeństwa. Po wniesieniu sprawy sędzia zobowiązany jest ją rozpatrzyć i podjąć decyzję o jej przyjęciu bądź odrzuceniu. W odniesieniu do praw i obowiązków promotora sprawiedliwości istotne jest na tym etapie prawo do zaskarżania małżeństwa oraz prawo do wykluczania osób z procesu. Należy zatem tutaj rozpatrzyć kompetencje promotora sprawiedliwości, które posiadają bardzo ważne znaczenie dla prawidłowości przebiegu procesu⁴.

1.1. Stwierdzenie kompetencji sądu i promotora sprawiedliwości

Po otrzymaniu skargi powodowej sąd powinien rozpatrzyć kompetencję swoją oraz promotora sprawiedliwości⁵. Według przepisów prawa kanonicznego sądem właściwym do rozpatrzenia sprawy jest:

- trybunał miejsca zawarcia małżeństwa,
- trybunał miejsca, w którym strona pozwana faktycznie przebywa,
- trybunał mający faktyczną możliwość zebrania większości zeznań czy dowodów, po wyrażeniu zgody na wniesienie sprawy przez ordynariusza miejsca strony pozwanej oraz ordynariusza miejsca, na terenie którego można zebrać większość dowodów, o ile nie zgłosi zastrzeżeń strona pozwana⁶.

Promotorowie sprawiedliwości tych wszystkich trybunałów są kompetentni do przyjęcia denuncjacji i wszczęcia sprawy o nieważność małżeństwa. Rozpatrując kompetencję promotora sprawiedliwości, należy jasno podkreślić, że samo stwierdzenie kompetencji promotora sprawiedliwości do zaskarżenia małżeństwa nie jest wystarczające do wniesienia zaskarżenia. W razie absolutnej niekompetencji promotora sprawiedliwości, sąd obowiązany jest odrzucić skargę. Jednakże w razie odrzucenia skargi, prawo daje promotorowi sprawiedliwości możliwość odwołania się w ciągu 10 dni i złożenia rekursu do wyższej instancji. Rekurs powinien być rozpatrywany zawsze z udziałem promotora sprawiedliwości sądu wyższej instancji⁷.

Jeżeli natomiast sąd wyższej instancji w ciągu miesiąca od wniesienia skargi nie przyjmie jej ani nie odrzuci, promotor sprawiedliwości ma obowiązek zwrócić się do sędziego, by rozpoczął czynności procesowe i dokonał cytacji stron. Po upływie dalszych pięciu dni promotor sprawiedliwości powinien sprawę przedstawić biskupowi, a nawet prosić biskupa o wyznaczenie innego sędziego⁸.

Należy zgodzić się z argumentacją J. Grzywacza, który twierdzi, że mało prawdopodobne jest oddalenie skargi powodowej dla braku podstaw prawnych lub faktycznych, bo raczej nie zdarza się, by promotor sprawiedliwości żądał stwierdzenia nieważności małżeństwa z tytułu nieznanego przez prawo kanoniczne lub też nie miał do dyspozycji żadnych dowodów na stwierdzenie nieważności małżeństwa. W przypadku tak poważnej niezajomości prawa, zdaniem Grzywacza, piastujący ten urząd nie nadawałby się na to odpowiedzialne stanowisko. Należy tu jeszcze zaznaczyć, iż zwykle promotor zaskarża ważność małżeństwa po przeprowadzeniu procesu przedsądowego⁹.

1.2. Stwierdzenie zgorzenia i konieczności obrony dobra wspólnego w diecezji

Stwierdzenie kompetencji promotora sprawiedliwości do zaskarżenia małżeństwa nie jest wystarczające do wniesienia zaskarżenia. J. Grzywacz zwraca uwagę, iż należy stwierdzić, że zaskarżenie nieważności małżeństwa przyczyni się do dobra publicznego diecezji, ponieważ promotor sprawiedliwości nie ma obowiązku bronięcia dobra publicznego w ogóle w całym Kościele, lecz jest on zobowiązany do obrony dobra publicznego tylko tej diecezji, w której sprawuje urząd. Jeżeli więc nieważność małżeństwa nie powoduje zgorzenia na terenie diecezji kompetentnego promotora sprawiedliwości, lecz gdzie indziej, denuncjację należy skierować do kompetentnego promotora tej diecezji, w której zaistniało zgorzenie¹⁰. Zgorzenie będzie występować częściej na terenie diecezji, w której mieszkają małżonkowie, niż w diecezji zawarcia małżeństwa.

Obrona dobra publicznego w diecezji i zlikwidowanie zgorzenia nie należą do trybunału, lecz są zastrzeżone osądowi biskupa. Sąd jest natomiast zobowiązany do odrzucenia skargi w razie absolutnej niekompetencji promotora sprawiedliwości, tzn. w przypadku, gdy skargę wnosi promotor sprawiedliwości ustanowiony przy innym sądzie¹¹.

1.3. Redakcja skargi powodowej

Skarga powodowa powinna:

- wskazywać trybunał, któremu przedkłada się skargę,
- prośbę o stwierdzenie nieważności małżeństwa,
- sugerowany tytuł nieważności,
- zwięzły ogólny opis głównych faktów potwierdzających wprowadzony tytuł,

- dowody na ich prawdziwość: nazwiska świadków, dokumenty itp., miejsce i datę sporządzenia skargi, podpis powoda lub jego pełnomocnika, miejsce zamieszkania powoda, stałe lub tymczasowe miejsce zamieszkania pozwanego¹²,
- zgodnie z przepisami instrukcji *Provida Mater* w skardze powodowej powód powinien podać podstawy prawne i faktyczne zaskarżenia, co ma świadczyć, że skarga nie została złożona nierozważnie¹³.

Wskazane wymogi stawiane przez prawo skardze powodowej są niezbędne dla zapewnienia jej skuteczności. Szczególne znaczenie ma tu wymóg wskazania istotnych faktów oraz dowodów, przy pomocy których powód chce udowodnić zasadność sugerowanego tytułu nieważności małżeństwa. Wymogi stawiane skardze powodowej przez poprzedni kodeks były podobne¹⁴. W skardze powodowej należało podać wszelkie informacje, które mogłyby mieć wpływ na ukazanie sędziemu właściwego obrazu zaskarżanego małżeństwa. Należało ponadto dołączyć wszystkie dokumenty, które mogły zaważyć na ocenie zasadności skargi¹⁵. Dlatego też należy zwrócić uwagę na fakt, iż skarga jako pierwsze pismo procesowe wskazuje nie tylko problem sporny, ale także, jaką drogą i w oparciu o jakie dowody sędzia może znaleźć rozstrzygnięcie¹⁶.

Należy więc podkreślić, iż inicjatywa strony powodowej, a więc w tym przypadku promotora, nie polega jedynie na uprawnieniu do wniesienia skargi powodowej, ale także na sugerowaniu sędziemu sposobu dowodzenia w tej sprawie, a więc kształtowania już na początku oblicza procesu. Choć przy redagowaniu skargi powodowej musi być zachowany wymagany przez prawo schemat, to jednak dobór faktów motywujących proponowany tytuł nieważności należy już wyłącznie do powoda. A. Dziega twierdzi, iż jest to pozytywne ukierunkowanie tytułu nieważności, który jest zdaniem powoda możliwy do udowodnienia. Uprawnienie promotora sprawiedliwości do sporządzenia i wniesienia skargi powodowej jest więc swoistym uprawnieniem do kształtowania oblicza procesu¹⁷.

Następnie należy zaznaczyć, iż w pierwszych latach obowiązywania starego kodeksu promotor sprawiedliwości, zaskarżając małżeństwo, nie sporządzał formalnej skargi powodowej¹⁸. Skargą powodową stawała się zwykle denuncjacja złożona wcześniej promotorowi sprawiedliwości, a również pisma najczęściej składane przez adwokata lub samą zainteresowaną stronę. Promotor sprawiedliwości ograniczał się wówczas jedynie do zapisania formuły zaskarżenia na denuncjacji lub sporządzał krótkie pismo z treścią zaskarżenia¹⁹. Za formalną skargę uznawano więc

wtedy formułę zaskarżenia małżeństwa spisaną przez promotora zwykle w formie dopisku na denuncjacji. Już jednak w kilka lat później promotor sprawiedliwości sporządzał skargę w formie formalnego pisma. Instrukcja *Provida Mater*, choć podkreślała, że skarga nie powinna być zbyt obszerna, to jednak wymagała podania w niej wszelkich informacji, a w szczególności dokumentów, które mogłyby zaważyć na ocenie zasadności skargi²⁰. Do skargi powodowej należało także dołączyć denuncjację oraz akta dochodzenia promotorskiego w przypadku, gdy promotor sprawiedliwości zaskarżał ważność małżeństwa po przeprowadzonym uprzednio dochodzeniu pozasądowym²¹.

* * *

Dowody, którymi powód zamierza potwierdzić prawdziwość faktów, należy więc dołączyć do skargi możliwie w oryginale lub w autentycznym odpisie oraz przedstawić listę świadków z zaznaczeniem, o jakich faktach każdy z nich może zeznawać. Dziega zwraca uwagę, iż skarga jako pierwsze pismo procesowe wskazuje nie tylko problem sporny, ale także, jaką drogą i w oparciu o jakie dowody sędzia może znaleźć rozstrzygnięcie²². Idąc tym tokiem rozumowania należy stwierdzić, iż inicjatywa powoda, a zatem także i promotora sprawiedliwości, nie polega jedynie na uprawnieniu do wniesienia skargi powodowej i odpowiedniego zredagowania jej treści, ale także na sugerowaniu sędziemu sposobu dowodzenia w tej sprawie oraz odpowiedni dobór i przedstawienie sędziemu środków dowodowych²³.

2. Działalność sądowna promotora sprawiedliwości na etapie zawiązania sporu

Istotą zawiązania sporu jest oświadczenie pozwanego przeciw żądaniu powoda, z zamiarem uczestniczenia w procesie. Prawo nie przypisuje zawiązaniu sporu specjalnych formalności. Wystarczy, jeżeli w dniu oznaczonym przez sąd powód wobec sędziego wyrazi swe żądanie, a pozwany zaprzeczy żądaniu. W sprawach małżeńskich często zdarza się, że występują przeciw ważności małżeństwa obie strony i promotor sprawiedliwości. Stroną przeciwną jest zawsze obrońca węzła małżeńskiego, broniący z urzędu ważności małżeństwa²⁴.

Podczas zawiązania sporu pierwszy zabiera głos promotor sprawiedliwości, przedstawiając i uzasadniając swoje żądanie, następnie swoje stanowisko wobec żądania promotora określają małżonkowie. Do zawiązania sporu wystarcza też pisemne oświadczenie strony pozwanej, że

zdaje się na sprawiedliwość sądu. Wówczas sędzia ustala formułę sporu wspólnie z promotorem sprawiedliwości, obrońcą węzła małżeńskiego i drugim małżonkiem²⁵.

W wypadku niestawiennictwa promotora sprawiedliwości lub obrońcy węzła sędzia ustala przedmiot sporu ze stronami, uwzględniając skargę promotora sprawiedliwości. W sprawach szczególnie trudnych sędzia może odroczyć posiedzenie i wyznaczyć nowy termin na dokonanie zawiązania sporu²⁶.

W postępowaniu mającym na celu stwierdzenie uporu sędzia obowiązany jest wysłuchać zdania wszystkich stron: promotora sprawiedliwości, obrońcy węzła i strony. W przypadku niestawienia się strony powodowej, pozwany może przejąć powództwo lub zażądać umorzenia sprawy; wówczas sędzia powinien ponownie wezwać powoda, dołączając do wezwania zagrożenie ogłoszenia uporu i umorzenia sprawy. Gdy powód ponownie nie stawi się w sądzie, sędzia umarza sprawę; jej prowadzenia może wówczas podjąć się promotor sprawiedliwości, o ile domaga się tego dobro publiczne²⁷.

Decyzja o sposobie postępowania dla ustalenia formuły wątpliwości należy do sędziego²⁸. Musi on jednak nie tylko konsultować ze stronami swoją decyzję, ale także pozostawić stronom pewną inicjatywę, wynikającą z ich pozycji procesowej. Dlatego powód powinien pozostać aktywny w dalszych czynnościach ustalenia formuły sporu. Ostateczna decyzja sędziego o brzmieniu formuły sporu jest więc przygotowana i jakby sprowokowana przez strony²⁹.

Przepisy kodeksowe przewidują także prawo oceny i akceptacji bądź odrzucania ustalonej przez sędziego formuły sporu. Sędzia, określiwszy w dekrete poszczególne wątpliwości, musi poinformować o nich powoda³⁰, który przyjmuje formułę, czyli uznaje ją za właściwą, ale ma też prawo nie zgodzić się z nią, jeżeli odbiega od jego koncepcji³¹. Kodeks stwierdza, że raz ustalony przedmiot sporu nie może być ważnie zmieniony, jak tylko nowym dekretem sędziego, z ważnej przyczyny, na żądanie strony oraz po wysłuchaniu i rozważeniu racji pozostałych stron³².

2.1. Cytacja promotora

Po przyjęciu skargi, do ważności dalszego postępowania konieczna jest cytacja (wezwanie) promotora sprawiedliwości, obrońcy węzła małżeńskiego oraz stron – celem dokonania zawiązania sporu³³. Pisemne wezwanie powinno ściśle odpowiadać wszystkim wymogom kan. 1715 KPK z 1917 r. Nieprawidłowe wezwanie lub nieprawidłowe doręczenie powo-

duże nieważność wezwania i akt procesu. W razie stwierdzenia przez sąd, że wezwanie zostało dokonane nieprawidłowo, należy je ponowić, wyznaczając stronom nowy termin stawiennictwa w sądzie³⁴.

Po dokonaniu wezwania stron lub samorzutnym pojawieniu się ich przed sądem, rzecz staje się sporna, a właściwy do rozstrzygnięcia sprawy staje się sędzia lub sąd, który dokonał wezwania. Umacnia się jurysdykcja sędziego delegowanego, tak że nie gaśnie ona z chwilą utraty władzy delegującego³⁵.

Promotor sprawiedliwości udzielał zawsze swojego głosu, gdy chodziło o uznanie strony za nieobecną w sądzie.

W początkowym okresie obowiązywania kodeksu z 1917 r. udział promotora sprawiedliwości w zawiązaniu sporu potwierdzany był jego podpisem w dekrecie *litis contestatio*. Zawiązanie sporu rozpoczynało bieg procesu, który kończył się sposobami przewidzianymi w prawie. Instancja sporu mogła ulec zawieszeniu albo też zakończyć się umorzeniem sprawy lub zrzeczeniem się postępowania³⁶.

2.2. Wnioski promotora

Przed zawiązaniem sporu promotor sprawiedliwości może postawić wniosek o przesłuchanie świadka, udostępnienie dokumentu znajdującego się w posiadaniu osoby prywatnej lub przeprowadzenie innych działań dla zabezpieczenia dowodów³⁷. Przyczyną takiej prośby może być zły stan zdrowia świadka, możliwość dalekiego wyjazdu na stałe lub na długi czas, niebezpieczeństwo śmierci lub inna przyczyna³⁸.

Gdyby małżonkowie żyli ze sobą po przyjęciu przez sąd skargi o nieważność ich małżeństwa, a stan ten – zdaniem ordynariusza – wywoływałby zgorzenie wiernych, sąd z urzędu lub na wniosek promotora sprawiedliwości powinien zarządzić ich separację³⁹. Przypadek taki może mieć miejsce, gdy małżonkowie związani przeszkodą, od której nie można uzyskać dyspensy, chcą ze sobą żyć nadal.

Sąd powinien także załatwić sprawę kosztów procesowych. Może on zobowiązać do zapłacenia taks sądowych strony, zwłaszcza gdy proces toczy się na skutek złożonej przez małżonków denuncjacji. Jednakże w sprawie prowadzonej z urzędu przez promotora sprawiedliwości sąd nie może obciążyć go kosztami, jeżeli strony nie mogą uregulować płatności. W przypadku gdy strony nie mogą z powodu rzeczywistego ubóstwa w całości lub częściowo uiścić kosztów sądowych, odpowiednio udokumentowany wniosek mogą złożyć małżonkowie lub promotor sprawiedliwości. Dokumenty dołączone do wniosku powinny świadczyć o stanie

majątkowym stron. W razie wątpliwości przewodniczący kolegium może zasięgnąć innych, także tajnych, wiadomości o stanie majątkowym stron. Przy rozstrzygnięciu kwestii ponoszenia kosztów sądowych sąd zobowiązany jest zawsze zasięgnąć zdania promotora sprawiedliwości, niezależnie od tego, czy bierze on udział w procesie czy też nie⁴⁰.

Gdyby po przyznaniu prawa ubogich okazało się, że stan majątkowy petenta uległ zmianie na lepsze lub został mylnie oceniony, sąd z urzędu lub na wniosek promotora sprawiedliwości lub obrońcy wężła powinien wydać nowe rozporządzenie w tej sprawie. Wniesienie podania o przyznanie prawa ubogich może nastąpić także w ciągu procesu, o ile powstało nagle pogorszenie się sytuacji materialnej strony. Ostateczne rozstrzygnięcie sprawy ponoszenia kosztów sądowych powinno być dokonane w wyroku końcowym⁴¹.

W przypadku przyznania prawa ubogich zawsze należy stronie przydzielić adwokata z urzędu. Adwokat bez słusznej przyczyny nie może uchylić się od tego obowiązku. W razie niepodjęcia tego obowiązku adwokatowi grożą sankcje karne⁴².

Kwestię wyłączenia ze sprawy sędziego lub promotora sprawiedliwości należy rozstrzygnąć przed zawiązaniem sporu. Dla uniknięcia zarzutu stronniczości, promotor sprawiedliwości powinien powstrzymać się od udziału w sprawie, gdy zaistnieją następujące okoliczności⁴³:

- pokrewieństwo lub powinowactwo w zakresie przeszkody małżeńskiej,
- uprzednie pełnienie obowiązków opiekuna lub kuratora strony czy też adwokata lub pełnomocnika w tej samej sprawie,
- wielka zażyłość lub wielka kłótnia czy nieprzyjaźń,
- nadzieja korzyści lub obawa poniesienia szkody po rozstrzygnięciu sporu.

Słuszność tych przyczyn rozpoznaje biskup lub oficjał. Aby stronom umożliwić postawienie zarzutu stronniczości łącznie z cytacją podaje się im do wiadomości imiona i nazwiska sędziów, audytora, promotora sprawiedliwości, obrońcy wężła małżeńskiego i notariusza. Zarzut przeciw promotorowi sprawiedliwości rozstrzyga przewodniczący sądu kolegijskiego lub sąd jednoosobowy⁴⁴. Przy rozstrzygnięciu zarzutu stronniczości sędziów lub obrońcy wężła małżeńskiego, w sprawach zaskarżanych przez promotora sprawiedliwości, należy zawsze wysłuchać zdania promotora sprawiedliwości, o ile także przeciw niemu nie postawiono takiego zarzutu⁴⁵.

Nowy kodeks potwierdza prawo stron do wniesienia prośby o wyłączenie określonej osoby z udziału w procesie. Zarzuty przeciwko osobom

tworzącym trybunał oraz przeciwko osobom obrońcy węzła małżeńskiego i rzecznika sprawiedliwości⁴⁶ strony mają zgłaszać przed ustaleniem formuły sporu⁴⁷. Kodeks stwierdza także jednoznacznie, że te same okoliczności, które mogą spowodować odsunięcie się sędziego od sprawy⁴⁸, powinny być przyczyną wycofania się ze sprawy innych pracowników trybunału; chodzi o rzecznika sprawiedliwości, obrońcę węzła małżeńskiego, asesora i audytora⁴⁹.

* * *

Promotor sprawiedliwości jest publiczną stroną procesu. Opinię taką wyraża wielu autorów, m. in. A. Dziega. Wspomnieć także należy stanowisko Grzywacza, który uznaje promotora sprawiedliwości za stronę *sui generis*⁵⁰. Podobnie wyraża się J. Failde, który mówi że promotor może działać „podobnie” jak strony w procesie⁵¹.

Według C. Diego-Lory można mówić, że równość uprawnień procesowych jest zagwarantowana dla promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła na tym samym poziomie, na którym jest zagwarantowana stronom prywatnym⁵². Natomiast według Arroba Conde, jeżeli chodzi o prawa, można mówić o zasadzie równouprawnienia stron, natomiast w wypadku uprawnień *ad causam* lub *ad processum* inicjatywa procesowa każdego podmiotu uzależniona jest od tytułu uprawniającego⁵³. Należy się zgodzić, iż nowy kodeks zapisuje w kan. 1434 zasadę równości uprawnień procesowych dla stron prywatnych, jednakże pozostają nadal w nowym kodeksie zasady, które można nazwać śladami uprzywilejowanej pozycji strony publicznej w procesie. Na pierwszym miejscu należy tu wymienić prawo powtórnej repliki na repliki stron. Uprawnienie to nadaje zarówno promotorowi sprawiedliwości, jak i obrońcy węzła kan. 1603⁵⁴. Strony są pozbawione tego prawa i mogą powtórnie replikować za wyraźnym pozwoleniem sędziego⁵⁵. Na drugim miejscu w przypadku, gdy sędzia musi nagle ogłosić wyrok lub, gdy strony, przez zaniedbanie, nie przedstawiły swoich obron, albo w obronach odwoływały się do świadomości i wiedzy sędziego, a on jeśli zapoznał się ze sprawą i jest gotowy do ogłoszenia wyroku, to jednak wcześniej zobowiązany jest zażądać uwag promotora sprawiedliwości i obrońcy związku⁵⁶. Należy zgodzić się również ze zdaniem Diego-Lory, który twierdzi, iż przywileje te są raczej historycznymi relikwiami starego prawa i nie wskazują na zamiar zachowania przywilejów w nowym kodeksie prawa kanonicznego. W nowym kodeksie natomiast zauważa cytowany autor tendencję do prawdziwego wyrównania, w prawach procesowych, stron publicznych i prywatnych bio-

rażących udział w procesie⁵⁷. Nie usiłuje się więc nadać pierwszeństwa stronie publicznej, tylko dlatego, że broni dobra publicznego Kościoła. Należy tutaj zwrócić uwagę, iż dobro publiczne jest chronione także zarówno przez sędziego jak i trybunał, poprzez zobowiązanie do sprawiedliwego stosowania prawa i wyposażony do tego celu przez kan. 1452 KPK. Pozwala to, by zarówno promotor sprawiedliwości jak i obrońca wężła mogli stawić czoła stronom prywatnym, posługując się tymi uprawnieniami, na jakie pozwalają im uprawnienia procesowe⁵⁸. Na zasadę pełnej równości stron panującą w obecnym kodeksie zwraca także uwagę Dziegą⁵⁹.

PRZYPISY

¹ O. Santiago Panizo, *Temas procesales y nulidad matrimonial*, Madrid 1999, s. 236–237.

² Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum „Provida Mater Ecclesia”*, „Acta Apostolicae Sedis” 28(1936), s. 313–361 (dalej cyt.: PrM).

³ Zob. J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości, jego mianowanie i przymioty*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 14(1967), z. 5, s. 59n.

⁴ Por. H. Jone, *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, t. 3, Paderborn 1950–1955, s. 117; zob. KPK, k. 1430–1437.

⁵ Zob. F. Roberti, *De competentia in causis matrimonialibus*, „Apollinaris” 11(1983), s. 293–296; por. G. P é r i e s, *Le procureur fiscal ou promoteur*, „Revue de sciences ecclésiastiques” 75(1897), s. 335.

⁶ KPK, k. 1673.

⁷ H. Graziani, *De iure accusandi matrimonium*, „Ephemerides” 2(1946), s. 130.

⁸ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział w sprawach małżeńskich*, Lublin 1974, s. 300.

⁹ Tamże, s. 298–300.

¹⁰ Tamże, s. 299.

¹¹ Por. H. Jone, *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, t. 3, dz. cyt., s. 117–136.

¹² Por. KPK, k. 1504, 1658; PrM, art. 59.

¹³ PrM, art. 57, nr 3.

¹⁴ Por. PrM, art. 56, 57, 59.

¹⁵ A. Dziegą, *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994, s. 159–161.

¹⁶ Tamże, s. 161.

¹⁷ Tamże, s. 166.

¹⁸ Skarga powodowa powinna zawierać: oznaczenie sądu, do którego jest skierowana (sędem tym może być tylko sąd, przy którym jest ustanowiony promotor sprawiedliwości), przedłożenie sporu oraz wezwanie sądu o pomoc. Podstawy prawne i faktyczne, jakie należy zamieścić z skardze powodowej, powinny wyrażać tytuł nieważności małżeństwa oraz sposoby udowodnienia tytułu. Wystarczy jeśli się poda nazwiska i adresy głównych świadków. Podanie podstaw prawnych i faktycznych ma świadczyć, że skarga nie została złożona nierozważnie. W przypadku gdy promotor zaskarża nieważność małżeństwa z tytułu przeszkód z natury swej tajnych, promotor sprawiedliwości powinien się powołać na zarządzenie biskupa lub przedłożyć jego zgodę na wniesienie zaskarżenia. W skardze powodowej należy podać adresy stron, także nazwisko i adres kuratora, gdy taki jest ustanowiony. Dane dotyczące zamieszkania powinny być udokumentowane przez urzędowe zaświadczenia. Skarga powinna zawierać datę

i być opatrzona podpisem promotora sprawiedliwości. W skardze można umieścić dodatkowe wnioski, np. prośbę o zmniejszenie kosztów. Do skargi powodowej należy dołączyć odpis aktu ślubu stron, dokumenty mające służyć jako materiał dowodowy, denuncjację oraz akta dochodzenia pozasadowego. – Por. A. Dziegła, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 297.

¹⁹ Por. KPK/1917, c. 1971 §1; PrM, art. 37 §1.

²⁰ Por. PrM, art. 56, 57, 59.

²¹ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 293.

²² A. Dziegła, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 161.

²³ J. Haring, *De promotoris iure accusandi matrimonium (ad interpretationem art. 38 Instructionis 15 Aug. 1936)*, „Apollinaris” 11(1938), s. 296; zob. A. Sabbatini ponente, „Ephemerides” 10(1954), s. 397.

²⁴ E.F. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, t. 2, Santander 1951⁴, s. 196–198; por. Wernz – Vidal – Cappello, *De processibus*, Romae 1946², s. 360–362.

²⁵ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 304.

²⁶ Tamże.

²⁷ KPK/1917, k. 1850.

²⁸ KPK/1917, k. 1677 § 2.

²⁹ Por. A. Dziegła, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 166.

³⁰ Por. KPK/1917, k. 1677 § 2.

³¹ Por. A. Dziegła, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 167.

³² KPK/1983, k. 1514.

³³ PrM, art. 75.

³⁴ Por. W.J. Doheny, *Canonical procedure in matrimonial cases*, t. 1, Milwaukee 1948², s. 266.

³⁵ Zob. J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 301.

³⁶ M.A. Myrcha, *Sądy polubowne w prawie kanonicznym*, Lublin 1948, s. 82; zob. Motu proprio *Causas matrimoniales*, n. VIII, § 3; por. KPK/1917, k. 1927 §1, k. 1930.

³⁷ KPK/1917, k. 1730.

³⁸ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 302; por. KPK/1917, k. 1927 §1, k. 1930.

³⁹ PrM, art. 63.

⁴⁰ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 303.

⁴¹ F. Triebs, *De promotore iustitiae*, „Apollinaris” 10(1937), s. 395n; zob. J. Haring, *Beschwerde gegen die Klageverweigerung des Promotores*, „Theologisch-praktische Quartalsschrift” 90(1937), s. 504.

⁴² Tamże; J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 304.

⁴³ KPK/1917, c. 1613

⁴⁴ KPK/1917, k. 1614 par. 3; PrM, art. 31, par. 3.

⁴⁵ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 302.

⁴⁶ KPK/1983, k. 1448 par. 2, 1451 par. 1.

⁴⁷ KPK/1983, k. 1459 par. 2.

⁴⁸ Przyczyną, która może prowadzić do zakłócenia obiektywności sędziowskiej, może być zarówno pokrewieństwo lub powinowactwo sędziego względem stron, i to w jakimkolwiek stopniu linii prostej oraz do czwartego pokolenia linii bocznej, sprawowana kuratela i opieka, wielka zażyłość lub niechęć w relacjach z jedną ze stron lub z obiema, spodziewana korzyść z prowadzenia danego procesu lub przypuszczalna, domniemana, ale jednak realnie istniejąca groźba jakiegokolwiek szkody, por. KPK/1983, k. 1448 § 1.

⁴⁹ KPK/1983, k. 1448, par. 2.

⁵⁰ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział...*, dz. cyt., s. 191.

⁵¹ J.J. Garcia Failde, *Nuevo Derecho procesal canonico*, Salamanca 1995, s. 83.

⁵² „A nuestro juicio, la igualdad de opciones procesales queda garantizada a favor del ministerio publico del promotor de justicia y del defensor del vinculo en el mismo nivel que esta para las partes privadas”. C. Lora De Diego, *Komentarz do kan. 1434*, s. 838.

⁵³ M.J. Arroba Conde, *comentario al. c. 1434*, w: Benlloch, *Cogigo de Derecho Canonico*, Valencia 1993, s. 634.

⁵⁴ KPK/1983, k. 1603 § 3.

⁵⁵ KPK/1983, k. 1603 § 2.

⁵⁶ Por. KPK/1983, k. 1606.

⁵⁷ „No se intenta primar a la parte publica porque defienda el bien publico de la Iglesia. Tal bien publico, desde posiciones de desigualdad, no dejara de estar protegido por el juez o tribunal, encargado en todo momento de la aplicacion justa del Derecho y dotado de unas importantes atribuciones, por el c. 1452, para la alvanguardia de este bien publico, que permite sin temore que, desde una posicion de igualdad, tanto del promotor de justicia como del defensor del vinculo, puedan cada uno enfrentarse a las partes privadas sirviendose de las mismas opciones que sus respectivas posturas procesales – de parte actora o demandada – les permiten”. C. L o r a D e D i e g o, Komentarz do kan. 1434, s. 840–841.

⁵⁸ Por. C. L o r a D e D i e g o, Komentarz do kan. 1434, s. 841.

⁵⁹ „Skoro teraz w procesie małżeńskim jest pełnia prawa do obrony, skoro obowiązuje obecnie zasada pełnej równości stron, skoro dyspozycyjność sędziego jest ograniczona wyłącznie dobrem publicznym Kościoła, należy stwierdzić, że w poprzednim prawie obowiązywała zasada uprzywilejowania dla «favor matrimonii» nawet z krzywdą konkretnego wierne-go, obecnie obowiązuje zasada równości stron wobec sędziego”. A. D z i ę g a, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 155.